

Monica Lovinescu și Virgil Ierunca

MONICA LOVINESCU

etica neuitării

Antologie și prefață de
VLADIMIR TISMĂNEANU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Avatarurile cenzurii: Mircea Eliade
interviat de Adrian Păunescu

Am în față trei texte: interviul acordat de Mircea Eliade lui Adrian Păunescu așa cum a apărut în *Contemporanul* din 10 și 17 martie, precedat de o introducere a lui Adrian Păunescu; dezmințirea lui Mircea Eliade, nerecunoscând nici interviul trunchiat și transformat de cenzură, nici felul în care îl pune să vorbească Adrian Păunescu și, în sfârșit, textul integral al acestui interviu, pe care Mircea Eliade mi l-a trimis anume pentru a se putea restabili adevărul.

Nu știi ce surprinde mai mult în această operație de măsurare și cenzurare: reaua-credință sau naivitatea?

Mai întâi faptele. În ianuarie 1971 sosește la Chicago un gazetar și un poet pe care Mircea Eliade îl socotea neconformist. În numele generației sale, Adrian Păunescu cere marelui absent din România mărturia generației interbelice. Mircea Eliade i-o dă, cu o singură condiție: ca interviul să fie publicat integral. Sau deloc. Adrian Păunescu își ia angajamentul. Își dă cuvântul de onoare. În lumea aceasta, în care sosea el, cuvântul de onoare înseamnă ceva. Înseamnă totul. Și totuși, după mai bine de un an, interviul apare cum apare mai totul în România: cenzurat, schimbat, pus în cu totul altă lumină de o introducere, de fapt o „reconsiderare“, și din care Mircea Eliade dispare pentru a lăsa locul aranjamentelor lui Adrian Păunescu.

Nu intrăm aici în procesul de conștiință al lui Adrian Păunescu. Dacă-l va fi avut. Ci în dubla naivitate. A lui. Și a

Textele vorbesc de la sine
cu marele, rarele spirite p
și împământenite, trecâr
dure, ale trunchierilor
lăz dezmințirea l

Am citit cu mare
păunescu în Cont
mai bine de un an
acest interviu, ar
integral sau nu
vântul de ono
interviul nu
Din păc

Din pă
nescu a ac
radical se
întregi și
în conv
intele
învăt
elim
Ior
d

cenzurii. Cum și-a închipuit cineva la București că un scriitor liber poate fi tratat în același fel ca un scriitor supus presiunilor și moravurilor locale, adică cenzurat și măsluit, fără să protesteze în mod public? Cum nu și-a dat nimeni seama că, în asemenea condiții, interviul Mircea Eliade va deveni un caz Mircea Eliade?

Textele vorbesc de la sine, mai precis decât orice indignare. Fie doar ca această dare pe față să învețe cenzura de la București că marile, rarele spirite pe care le mai avem în libertate nu pot fi împământenite, trecându-le prin furcile caudine ale relei-credințe, ale trunchierilor cu puncte-puncte și rea-credință.

Iată dezmințirea lui Mircea Eliade, scrisă la 27 martie, la Chicago:

„Am citit cu mare tristețe convorbirile publicate de Adrian Păunescu în *Contemporanul* din 10 și 17 martie. Când, acum mai bine de un an, în iarna lui 1971, am acceptat să înregistrăm acest interviu, am făcut-o cu o singură condiție: *textul va apărea integral sau nu va apărea deloc*. Adrian Păunescu mi-a dat cuvântul de onoare că această condiție va fi respectată și faptul că interviul nu se publica mă făcea să cred că se ține de cuvânt.

Din păcate, mă înșelasem. În cele din urmă, Adrian Păunescu a acceptat publicarea unui text trunchiat care schimbă radical sensul interviului. Într-adevăr, au fost eliminate pagini întregi și, în primul rând, pasajele pe care le consideram centrale în convorbirile noastre pentru că vorbeam despre formația mea intelectuală și deci despre influența profesorului Nae Ionescu, învățătorul meu și al generației mele. Au fost de asemenea eliminate pasajele în care discutam despre Emil Cioran, Eugen Ionescu, Dan Botta și Mircea Vulcănescu, ca să nu mai vorbesc de referințele la scrierile mele de istoria religiei și filozofia culturii. Asemenea omisiuni, care schimbă sensul interviului, mă silesc să republic textul integral într-una din revistele românești care apar în Occident.

În ceea ce privește amintirile despre serile petrecute împreună în iarna 1971, ele sunt evocate de poetul și gazetarul Adrian Păunescu, și îi aparțin în întregime. Când ședeam de vorbă, credeam că vorbim aceeași limbă: vechea, cinstita limbă românească pe care am învățat-o de copil și pe care o vorbesc și acum, la bătrânețe. Recunosc, cu o imensă tristețe, că m-am înșelat.

16 aprilie 1972

**MONICA
LOVINESCU
JURNAL
ESENTIAL
1981-2002**

Ediție
de Cristina Cioabă

Prefață
de Ioana Pârvulescu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

1981

Duminică, 6 septembrie

Găsesc într-o scrisoare a tatei către Rebreanu (din *Scrisori și documente*, ed. Nicolae Scurtu, București, 1981, p. 271) adresa și anul când am stat cu tata și mama la Paris, decembrie – ianuarie 1929, 19–21 rue Pasquier. Dintr-altă scrisoare, aflu că mergeam și la școală și îmi aduc brusc aminte cum am udat, ținându-le în gură, ca să-mi îmbrac haina, *les bons points* (mici cartonașe) pe care le promisem în clasă.

P.S. Tata scria la *Memorii I*.

Mărti, 8 septembrie

Seara Greg (Constantin Grigorescu) cu Irène – *Retrouvailles?* Din trecut, scena cu mama, care, la ora când, la Paris, ne căsătoream Virgil și cu mine, a invitat acasă (pe masă un buchet de *mariée*) pe Irène, pe tatăl lui Greg, pe Cioculescu să le spună. Încântarea lui Cioculescu când a auzit că Virgil „Va fi mai mare ca Lovinescu” a conchis el elogiile.

Joi, 10 septembrie

Telefon Lucian Pintilie: filmul Caragiale blocat mai departe. A scris 500 de scrisori (adică aceeași trasă în 500 ex.) și le-a trimis peste tot: de la *Scânteia* și șeful Securității la ziarele „anti” (gen *Echinox*). Va mai aștepta și apoi va scrie 1.000 de scrisori. Poate deci Pintilie să facă scandal? Va trece săptămâna viitoare să ne sfătuim pentru o strategie.

Vineri, 11 septembrie

Seară la Eliade (reveniți din Italia), cu Marie-France și un văr prin alianță de-al ei, venit din București. Multe povești cu șerpi. La Ascona, Mircea a omorât un șarpe. Realizând apoi că nu era o

viperă, cum bănuise, ci un șarpe inofensiv, a avut coșmaruri multe nopți, mama șarpelui venind să i-l ceară în somn.

Luni, 14 septembrie

Eu: emisiunea Lacan, V. înregistrează prima emisiune cu Patimile după Pitești.

La Télé: Sur les quais de Elia Kazan, pe care nu-l văzuseră în 1954. Mare păcat de a-l vedea dublat. Pentru prima oară Marlon Brando mi se pare un mare actor. În *Télérama* se vorbește de ambiguitatea acestui film pe seama delațiunii, când și Kazan, și Brando își „denunțaseră” colegii în vremea maccarthysmului. Nu-i știarnă atât de anti-comuniști! De aceea să fie justificată „denunțarea” celor „răi” în acest film admirabil?

Vineri, 18 septembrie

Seara Alexandru George. Rămâne peste noapte aici pentru că îi e frică (sau nu știe – e doar de ieri în Paris și pentru prima oară în Occident) să se întoarcă la gazdele lui de-o noapte, cam ciudate. A.G. deconcertant. Ni se spusese că e ascuns, tăinuit, confuz și monosilabic: e deschis, logoreic (cum spune și se scuză el) și... obiectiv. Interesat de toate, așa încât literatura nu ocupa locul dintâi în convorbire. E și păgubos. Ca să-l lase să plece, tot felul de anchete cu generali și colonei de Securitate pentru care – ne confirmă – părem a fi inamicii numărul 1.

Duminică, 20 septembrie

Seara Mihai Zamfir, cu noi detalii despre Conferința Scriitorilor. Ileana Mălăncioiu a fost cu adevărat îndrăzneată. „Se tot vorbește de obsedantul deceniu – a spus ea. Dar s-ar putea ca al nostru să nu pară mai târziu ca mai puțin obsedant și să ni se ceară socoteală pentru felul în care am trecut prin el.” Nimeni nu ne spune nimic de Dorin Tudoran. Probabil că n-a fost prezent.

Luni, 21 septembrie

Știri despre Calciu: a declarat a cincea grevă a foamei, atât pentru a protesta, cât și pentru a se dezintoxica: i se pun droguri în alimente. E la Jilava, la spitalul închisorii. E deseori bătut, ultima oară pe degete. Refuză să facă cererea de grațiere sugerată de

VIRGIL IERUNCA ROMÂNEȘTE

264828

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Virgil Ierunca s-a născut la 16 august 1920, la Lădești (Vâlcea). A făcut studii liceale la Râmnicu-Vâlcea și la Liceul „Spiru Harer” din București. Obține licența în litere și filozofie la Universitatea din București. Paralel cu studiile universitare, este redactor la ziarul *Timpul* (sub direcția lui Mircea Grigorescu) și unul dintre întemeietorii revistei *Albatros*, suprimată de regimul antonescian. Împreună cu Ion Căraion, a editat revista *Agora* (în mai multe limbi), suprimată de cenzura comunistă, în 1947. A colaborat la *Revista Fundațiilor Regale*, *Vremea*, *Fapta*, *Viața românească*, *Universul literar*, *Kalende* etc.

În decembrie 1946 părăsește România, obținând o bursă a guvernului francez. Se stabilește definitiv în Franța, unde desfășoară o bogată și rodnică activitate culturală. Între anii 1952 și 1975 este redactor cultural în cadrul emisiunilor pentru străinătate ale Radiodifuziunii Franceze („Cronica ideilor”) și redactor politic al emisiunii în limba română. Din 1975 este cercetător la Centrul Național de Cercetare Științifică (C.N.R.S.), Secția filozofie, și colaborator al postului de radio Europa Liberă.

În exil, sub egida lui Mircea Eliade, redactează prima revistă românească de literatură, *Luceafărul*. Ea este urmată de alte publicații: *Caete de Dor*, *România muncitoare*, *Limite*, *Ethos*. Colaborează activ și la alte ziare și reviste românești din exil. Elaborează articole despre cultura românească în diferite dicționare și enciclopedii din Franța și Germania, dintre care menționăm: „Literatura română”, în *Encyclopédie de la Pléiade* (Gallimard, Paris, 1957; ed. a II-a, 1968); „Literatura română”, în *Histoire générale des littératures* (Quillet, Paris, 1961); „Scriitori români”, în *Dictionnaire des littératures* (Presses Universitaires de France, Paris, 1968); „Literatura română”, în *Lexicon der Weltliteratur im 20 Jahrhundert* (Freiburg, Basel, Viena, 1961); „Scriitori și pictori români”, în *Dictionnaire du surréalisme et ses environs* (Office du Livre, Fribourg, 1982).

Volume publicate în limba română: *Românește* (Fundația Regală Universitară „Carol I”, Paris, 1964, și Editura Humanitas, București, 1991); *Pitești* (Editura Limite, Madrid, 1981, și, sub titlul *Fenomenul Pitești*, la Editura Humanitas, București, 1990); *Subiect și predicat* (Editura Humanitas, București, 1993). Ediții critice (Al. Busuiocanu, G.M. Cantacuzino etc.), versuri în antologii publicate în exil.

A murit la 28 septembrie 2006, la Paris.

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A II-A

Cartea aceasta, apărută în 1964 în editura „Fundatia Regală Universitară Carol I” din Paris, este o parte din bilațul-confesiune al unui intelectual care a trăit în exil tragedia comunismului înscăunat în România de Armata Roșie. De unde și titlul ei – „*Românește*”. Până mai ieri, și poate chiar și în zilele noastre, un asemenea titlu ar fi sunat sforăitor, ridicol. În acea epocă, nu. Dimpotrivă: când țara suferea nu numai un proces de desființare, datorită unei ideologii totalitare, ci și unul de rusificare implacabilă, a pune accentul (grav) pe valorile românești însemna, de fapt, o sfidare a vremilor.

Câteva pagini surprind, desigur, acum, prin ușurătatea lor solemn-circumstanțială. *Atunci* însă circumstanțele se confundau cu un destin.

În sfârșit, poate că mulți vor găsi prea severe unele aprecieri privind pe câțiva dintre scriitorii noștri, astăzi clasici. Mai ales că tonalitatea pamfletară se substituie, nu o dată, polemicii de idei. Este adevărat: dar nu de idei duceau lipsă scriitorii și cărturarii noștri care au ales colaborarea fără nuanțe cu inchișitorii culturii și spiritualității românești, ci de o minimă demnitate. În plus, aservindu-și conștiința, ei au ales Academia, în aceeași vreme în care mulți dintre colegii lor preferaseră Temnița.

Un martor, ca autorul acestor pagini „împricinate“, nu putea să tacă: pentru că, în fond, cartea de față nu are altă pretenție decât de a fi mărturie. Ea este datată subiectiv și, poate că într-o zi, când adevărul își va găsi o rostire senină, nedumeririle vor deveni întrebare.

VIRGIL IERUNCA
Paris, februarie 1990

CUPRINS

Prefață la ediția a II-a — 7

ACASĂ — 9

C. Brâncuși — 11

Ion Barbu — 23

Lucian Blaga — 26

Alexandru Busuioceanu — 31

V. Voiculescu — 40

E. Lovinescu — 45

Alice Voinescu — 54

George Enescu — 65

Neo-memorale — 67

GEOGRAFIE — 73

România în munți — 75

Berna — 78

Poznan — 81

Budapesta — 84

Belgrad — 87

Moscova — 90

Răsăritul — 92

DIMPOTRIVĂ — 97

Tot românul plânsu-mi-s-a... — 99

Dacă putem vorbi... — 102

Suflete moarte și suflete captive... — 107
Un optimist: răspuns lui G. Călinescu — 111
Tudor Arghezi, gădilici de Curte Veche — 134
Schimbarea la față a lui Tudor Vianu — 139
Mihai Beniuc la avangarda poliției — 147
Geo Bogza sau despre conștiința decorativă — 153
Exilul filozofiei — 157
Săptămâna poeziei? — 160
O pată — 165
Caragiale față cu Republica Populară Română — 167
Criza noastră cea de toate zilele — 176

NEO-IOBĂGIA IDEOLOGICĂ — 179

Cadavrul viu — 181
Ideologie și folclor — 184
Despre învierea mujicilor — 187
A fi tânăr — 189
Suprarealism — 193
Somnul Atenei — 197
Toropeala — 201
Dimensiunea blajină — 206
La urma urmei — 210
Oul de la Wyasma — 214
Moartea marelui Pan — 218

CONFLUENȚE — 223

Albert Camus — 225
Simple note despre Béla Bartók — 246
Întâlnire cu Giovanni Papini — 255
Cuvinte și limite — 258

CONCESII — 275

CRIZA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

De aproape cincisprezece ani presa politică și literară (adică tot politică) din Republica Populară Română îmi face cinstea să mă copleșească festiv (6 Martie, 23 August etc.) cu injurii, pentru motivul de a fi dat alarma – alarma începutului – că „există o criză a culturii românești“. Era prin 1945 sau poate 1946. Om de stânga (ca să zic așa), mi-am îngropat repede și fumurile și erorile revoluționare de îndată ce mi-am dat seama că „revoluția“ lua de fapt chipul și asemănarea unei ocupații străine. Deși curtezanii tiraniei nu se instalaseră încă la cârma cenzurii și nopții, simptomele începuseră să se arate. Redacțiile ziarelor erau invadate de tineri ciudați care confundau tendențios cuvântul cu antinomiile lui: un fel de boare sistematică începea să bată dintr-o anumită direcție; crainici dubioși propovăduiau, pe șoptite, o eră nouă în care – ziceau ei – ceea ce va să aibă însemnătate nu va fi atât arta, cât felul de a o împodobi ideologic; în sfârșit, un fel de zarvă suspectă anunța, de fapt, apariția „luminii de la Răsărit“. Totuși, întorsătura nu devenise tragică. La *Revista Fundațiilor Regale* Al. Rosetti vâna colaborări frivole, *Viața românească* sub oblăduirea lui Lucrețiu Pătrășcanu nu aluneca încă în obscurantismul partinic, la *Lumea* G. Călinescu nu aprecia decât literatura „degajată“ (singurul „angajament“ al optimistului din acea vreme era

ponegrirea oportunistă a lui Iuliu Maniu), Tudor Arghezi traducea din Ilya Ehrenburg, Geo Bogza era în zodia „împotrivirii“ discrete, Zaharia Stancu oscila între o deputăție de Vlașca sub eticheta Tătărașcu, sau un aranjament cu socialștii de la *Ultima oră*, în vreme ce Tudor Vianu încerca o estetică trăită și jovială în postul de director al Teatrului Național. E drept că Miron Constantinescu propovăduia un nou „stil“ de cultură înconjurat de Ion Călugăru și de Popescu-Puțuri, însă, în același timp, pe Calea Victoriei, vânzătorii de ziare strigau – cu farmecul lor încă posibil – „Citiți Dreptatea, spaima comuniștilor“.

Și cu toate acestea, dincolo de anarhia estetică a unei perioade care avea să se dovedească trecătoare, semnele mirării erau de fapt și semnele furtunii. Atunci am slobozit strigătul meu de revoltă. Nu credeam că el poate avea și un alt ecou în afară de cercurile încercate ale conștiinței mele. Mă înșelasem. Strigătul în pustiu se vede că are totuși un rost: conturarea pustiului. De cincisprezece ani ienicerii noii ordini – azi scuturați de sfială, instalați la cârmă în toată regula – l-au întors pe toate fețele, deși avea numai una. L-au perpelit și învârtit neconținut, deși era rotund. Și-au îmbogățit și dicționarul cu noi vorbe. Ei pomenesc azi despre „crizism“ și despre „criziști“ ca despre o boală, ca despre o ciumă a lui Caragea în plină perioadă de „edificare“ socialistă. Ce i-o fi oțărât într-atâta? Diagnosticul sau oglinda? Că doar nu puneam decât câteva puncte pe i. Simplă operație de gramatică a conștiinței. Martor, și numai atât, al operației lor de învăluire a valorilor, constatam că literatura și cultura românească sunt în criză din cauza invaziei unui nou tip de intelectual. Un intelectual aparte, de cele mai multe ori tânăr, care secătuieste cultura română de tinerețea ei fără bătrânețe și de viața ei fără de moarte. Cum? Așternând

peste cultura noastră frământată de întrebare și neliniște „
întrebare și neliniște tencuite de-a pururi în versul emines-
cian – o certitudine străină firii noastre. O certitudine care
îngheață cugetul și zăvorăște inima, o certitudine de înlem-
nire care curmă urcușul, mereu neliniștit, al unei culturi
tinere ca a noastră. Mă gândeam, desigur, la certitudinea
optimistă a ideologiei comuniste care are vocația funebă
de a substitui frământării spirituale, oprirea, mutilarea,
păcatul imanenței organizate.

Să fie această constatare banală atât de greu de îndurat
de făuritorii certitudinii de la Răsărit? Se prea poate, de
îndată ce și în 1960 și ceva „crizismul“ e încă atât de actual
la București.

Să mă fălesc sau să scuip?